

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:37.091.3:159.9

Анна Долинна

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

ORCID ID 0000-0002-0559-1087

DOI 10.24139/2312-5993/2025.05/224-233

ПРАКТИКОЦЕНТРОВАНИЙ ПІДХІД У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ПСИХОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ: ПРОБЛЕМНО-ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ТА КЛІНІЧНИЙ СУПЕРВІЗОРИНГ

У статті розкрито актуальність практикоцентрованого підходу у професійній підготовці фахівців психологічного профілю в умовах зростання психологічних, соціальних і гуманітарних викликів. Особливу увагу приділено проблемно-орієнтованому навчанню та клінічному супервізорингу як ефективним інструментам поєднання теоретичних знань із реальними професійними практиками. Проаналізовано наукові підходи українських і зарубіжних дослідників, які доводять, що використання PBL-методів і системної супервізії сприяє розвитку професійного мислення, етичної відповідальності, рефлексивності та психологічної стійкості майбутніх фахівців. Підкреслено, що практикоцентроване навчання забезпечує формування готовності до роботи в кризових і посткризових умовах, підвищує якість професійної підготовки та конкурентоспроможність випускників психологічних спеціальностей.

Обґрунтовано значення клінічного супервізорингу як обов'язкового компонента практикоцентрованої підготовки фахівців психологічного профілю в контексті проблемно-орієнтованого навчання. Показано, що поєднання аналізу реальних професійних кейсів із супервізійним супроводом забезпечує ефективну інтеграцію теоретичних знань і практичного досвіду, розвиток клінічного мислення, професійної рефлексії та відповідальності за прийняті рішення. Доведено, що клінічний супервізоринг виконує навчально-корекційну, рефлексивну й етичну функції, створюючи безпечні умови для професійного становлення майбутніх і підтримки практикуючих фахівців. Зроблено висновок, що включення супервізії в проблемно-орієнтоване навчання підвищує якість професійної підготовки та сприяє формуванню етично відповідальних і життєстійких спеціалістів, здатних працювати в умовах складних соціальних і психологічних викликів.

Підкреслено значущість практикоцентрованого підходу як провідної умови ефективної професійної підготовки фахівців психологічного профілю. Доведено, що проблемно-орієнтоване навчання сприяє розвитку клінічного мислення, аналітичних умінь і здатності до прийняття відповідальних професійних рішень у складних, зокрема кризових і посткризових, ситуаціях. Клінічний супервізоринг розглянуто як обов'язковий компонент практикоцентрованої підготовки, що виконує навчальну, рефлексивну, корекційну та етичну функції й забезпечує безпечні умови професійного становлення та підтримки фахівців. Узагальнення українського й зарубіжного (передусім американського) досвіду підтверджує доцільність інституалізації клінічного супервізорингу в освітніх програмах як стратегічного ресурсу модернізації вищої освіти та підвищення професійної готовності випускників до сучасних викликів.

Ключові слова: *практикоцентроване навчання; проблемно-орієнтоване навчання (PBL); клінічний супервізоринг; психономічні професії; професійна підготовка; психологічні компетентності; рефлексивність; етична відповідальність; психологічна стійкість.*

Постановка проблеми. Актуальність дослідження практикоцентрованого підходу у професійній підготовці фахівців психономічного профілю зумовлена сучасними соціальними, гуманітарними та освітніми викликами, що вимагають від психологів, соціальних працівників, педагогів і консультантів високого рівня практичної готовності до роботи в умовах криз, травматичних подій та постстресових станів. В українському освітньому просторі зберігається розрив між теоретичною підготовкою здобувачів вищої освіти та реальними вимогами професійної діяльності, що особливо проявляється у сфері психономічних професій, де ефективність фахівця безпосередньо залежить від сформованості практичних умінь, клінічного мислення, етичної відповідальності та здатності до рефлексії.

Аналіз актуальних досліджень. Проблематика клінічного супервізорингу як обов'язкового елементу практикоцентрованої підготовки розкрита у працях J. Bernard і R. Goodyear, які визначили супервізію ключовим механізмом професійного розвитку, формування етичної відповідальності та професійної ідентичності психолога. Подальший розвиток цієї концепції пов'язаний з дослідженнями С. Falender та Е. Shafranske, що обґрунтували модель компетентнісно орієнтованої супервізії, а також з працями J. Hughes, S. Baxter, F. Corrigan, Т. Isherwood, присвяченими підготовці супервізорів. В українській науковій традиції супервізоринг розглядається як інструмент професійного зростання й профілактики вигорання (І. Візнюк, В. Панок, С. Максименко, Т. Титаренко). Узагальнення цих підходів підтверджує, що проблемно-орієнтоване навчання та клінічний супервізоринг є науково обґрунтованими складовими практикоцентрованої підготовки фахівців психономічного профілю (Best Practices: The Feasibility of Standardized Patient Assessments as a Best Practice in an Academic Training Program, 2023; Clinical Supervision: An Overview, 2025; Gonsalvez, Shafranske, McLeod, Falender, 2021; Parsad, Divakaran, 2025; Problem Based Learning in Medical Education: Handling Objections and Sustainable Implementation, 2023).

Проблемно-орієнтоване навчання як складова практикоцентрованого підходу дозволяє наблизити освітній процес до

реальних професійних ситуацій, формує навички аналізу складних кейсів, ухвалення обґрунтованих рішень і міждисциплінарної взаємодії. Водночас клінічний супервізоринг виступає ключовим механізмом забезпечення якості професійної підготовки, оскільки сприяє інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду, розвитку професійної саморефлексії, профілактиці емоційного вигорання та дотриманню етичних стандартів діяльності.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в контексті воєнних і поствоєнних реалій України, що супроводжуються зростанням потреби в кваліфікованій психосоціальной допомозі населенню. За цих умов впровадження практикоцентрованих моделей підготовки, апробованих у системі вищої освіти США, зокрема проблемно-орієнтованого навчання та клінічного супервізорингу, постає як необхідна умова модернізації професійної підготовки фахівців психонічного профілю та підвищення її відповідності реальним викликам сучасного суспільства.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні практикоцентрованого підходу у професійній підготовці фахівців психонічного профілю, зокрема через аналіз потенціалу проблемно-орієнтованого навчання та клінічного супервізорингу як ключових механізмів формування професійної компетентності, етичної відповідальності й психологічної стійкості майбутніх фахівців, а також у визначенні можливостей їх ефективної інтеграції в сучасний освітній процес закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. У наукових дослідженнях проблематика практикоцентрованого підходу, проблемно-орієнтованого навчання (Problem-Based Learning, PBL) та клінічного супервізорингу розглядається як ключова умова якісної професійної підготовки фахівців психонічного профілю, зокрема психологів, соціальних працівників і педагогів. Значний внесок у вивчення проблемно-орієнтованого навчання у підготовці психологів зробили Jacqui Stedmon, Jim Wood, Christine Curle, Cath Haslam, які дослідили впровадження PBL у програмах підготовки клінічних психологів у Великій Британії та довели його ефективність для розвитку професійного мислення, клінічного аналізу та автономності студентів. Подібні висновки містяться у працях Pieter W. Nel, David Novelli, Lizette Nolte, які показали, що PBL сприяє формуванню практичних компетентностей, здатності приймати рішення в умовах

невизначеності та інтегрувати теоретичні знання з реальними професійними ситуаціями (Clinical Supervision: An Overview, 2025; Parsad, Divakaran, 2025).

Європейський контекст проблемно-орієнтованого навчання ґрунтовно представлений у дослідженнях Anette Kolmos, яка розглядає PBL як системну освітню стратегію для професійної освіти, орієнтовану на міждисциплінарність, командну роботу та рефлексивне навчання. У підготовці психологів також вагомими є праці Kristine M. Jensen de López та Hanne B. Søndergaard Knudsen, які акцентують на ролі PBL у формуванні клінічного мислення й міжкультурної чутливості майбутніх фахівців (Best Practices: The Feasibility of Standardized Patient Assessments as a Best Practice in an Academic Training Program, 2023; Problem Based Learning in Medical Education: Handling Objections and Sustainable Implementation, 2023).

Згідно цих досліджень *проблемно-орієнтоване навчання* визначаємо як педагогічний підхід, що ґрунтується на активному залученні здобувачів освіти до аналізу та розв'язання реальних або змодельованих професійних проблем, у процесі чого формується здатність до критичного мислення, інтеграції теоретичних знань і практичного досвіду, прийняття обґрунтованих рішень та професійної рефлексії.

Клінічний супервізоринг – це системна форма професійного супроводу та контролю практичної діяльності майбутніх і практикуючих фахівців психічного профілю, що здійснюється досвідченим супервізором і спрямована на розвиток професійних компетентностей, дотримання етичних стандартів, підвищення якості допомоги клієнтам, а також на підтримку психологічної стійкості й профілактику професійного вигорання (Best Practices: The Feasibility of Standardized Patient Assessments as a Best Practice in an Academic Training Program, 2023; Gonsalvez, Shafranske, McLeod, Falender, 2021).

Проблематика клінічного супервізорингу як обов'язкового елементу практикоцентрованої підготовки детально розкрита у класичних працях Janet L. Bernard та Rodney K. Goodyear, які визначили супервізію як ключовий механізм професійного розвитку, формування етичної відповідальності та професійної ідентичності психолога. Їх підхід став методологічною основою сучасних програм підготовки психологів у США та країнах ЄС. Подальший розвиток концепції супервізії пов'язаний з дослідженнями Carol A. Falender та Edward

P. Shafranske, які обґрунтували модель компетентнісно орієнтованої супервізії, що поєднує клінічну практику, рефлексію та оцінювання професійних компетентностей. У працях Jan Hughes, Sarah Baxter, Frances Corrigall, Tom Isherwood висвітлено питання підготовки самих супервізорів, що підсилює якість практичної підготовки майбутніх фахівців (Gonsalvez, Shafranske, McLeod, Falender, 2021; Parsad, Divakaran, 2025).

У вітчизняному науковому просторі супервізоринг розглядається як інструмент професійного зростання та профілактики професійного вигорання. Зокрема, І. Візнюк аналізує супервізію як форму безперервного навчання практичних психологів, а В. Панок, С. Максименко, Т. Титаренко підкреслюють її значення для забезпечення психологічної стійкості та якості допомоги в кризових умовах. Саме тому, аналіз праць українських і зарубіжних учених підтверджує, що проблемно-орієнтоване навчання та клінічний супервізоринг є науково обґрунтованими та ефективними складовими практикоцентрованого підходу, який забезпечує підготовку професійно зрілих, етично відповідальних і життєстійких фахівців психонормального профілю (Максименко, Візнюк, Пайкуш, Долинний, Драчук, Карімулін, 2025, с. 617).

Клінічний супервізоринг у підготовці та професійній діяльності фахівців психонормального профілю є багатовимірним процесом, що поєднує освітні, контрольні, підтримувальні та розвиткові функції. Його складові взаємопов'язані та спрямовані на забезпечення професійної зрілості, етичної відповідальності й ефективності допомоги клієнтам (рис. 1).

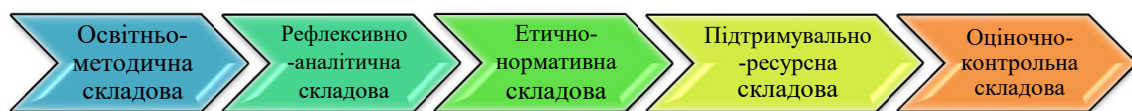

Рис. 1. Складові клінічного супервізорингу щодо підготовки та професійної діяльності фахівців психонормального профілю

Освітньо-методична складова полягає у поглибленні професійних знань і вдосконаленні практичних умінь фахівця. У процесі супервізії аналізуються клінічні випадки, методи діагностики й втручання, особливості застосування теоретичних моделей у реальних ситуаціях, що сприяє інтеграції теорії та практики, формуванню

клінічного мислення й здатності приймати обґрунтовані професійні рішення (Clinical Supervision: An Overview, 2025; Максименко, Візнюк, Пайкуш, Долинний, Драчук, Карімулін, 2025).

Рефлексивно-аналітична складова забезпечує розвиток професійної самосвідомості через осмислення власних дій, емоційних реакцій, установок і меж компетентності. Вона допомагає майбутнім і практикуючим фахівцям усвідомлювати сильні сторони та зони професійного зростання, формувати навички саморегуляції та відповідальне ставлення до власної практики (Gonsalvez, Shafranske, McLeod, Falender, 2021; Problem Based Learning in Medical Education: Handling Objections and Sustainable Implementation, 2023).

Етично-нормативна складова спрямована на дотримання професійних стандартів і норм, зокрема принципів конфіденційності, добровільності, недопущення шкоди та поваги до гідності клієнта. У межах супервізії аналізуються етичні дилеми, складні ситуації професійного вибору, що формує етичну чутливість і здатність діяти відповідно до міжнародних і національних кодексів професійної етики (Problem Based Learning in Medical Education: Handling Objections and Sustainable Implementation, 2023; Максименко, Візнюк, Пайкуш, Долинний, Драчук, Карімулін, 2025).

Підтримувально-ресурсна складова виконує функцію психологічної підтримки фахівця. Вона спрямована на зниження професійного напруження, профілактику емоційного вигорання та підтримку психологічної стійкості в умовах високої відповідальності й роботи з травматичним досвідом клієнтів. Така складова особливо актуальна в кризових і посткризових соціальних умовах.

Оціночно-контрольна складова забезпечує моніторинг рівня сформованості професійних компетентностей і якості надання допомоги. Через зворотний зв'язок, самооцінку та експертну оцінку супервізора відбувається корекція професійних дій, що сприяє підвищенню ефективності та безпеки практичної діяльності (Best Practices: The Feasibility of Standardized Patient Assessments as a Best Practice in an Academic Training Program, 2023; Parsad, Divakaran, 2025).

Отже, клінічний супервізоринг виступає системоутворювальним механізмом практикоцентрованої підготовки й професійного розвитку фахівців психічного профілю, поєднуючи навчання, рефлексію, етичну регуляцію та

психологічну підтримку, що забезпечує якісну та відповідальну професійну діяльність.

Проблематика клінічного супервізорингу як обов'язкового елементу практикоцентрованої підготовки безпосередньо пов'язана з логікою проблемно-орієнтованого навчання (Problem-Based Learning, PBL), оскільки обидва підходи ґрунтуються на аналізі реальних професійних ситуацій, активній позиції здобувача освіти та рефлексивному осмисленні досвіду. У межах проблемно-орієнтованого навчання студенти працюють з реальними або наближеними до реальності клінічними, консультативними чи соціальними кейсами, що потребують комплексного аналізу, прийняття рішень і прогнозування наслідків втручання. Саме клінічний супервізоринг забезпечує педагогічно та етично безпечний супровід цього процесу, виконуючи функцію професійного «містка» між навчальною ситуацією та реальною практикою. Без супервізії проблемно-орієнтоване навчання ризикує залишатися фрагментарним або декларативним, не формуючи цілісної професійної компетентності (Parsad, Divakaran, 2025; Максименко, Візнюк, Пайкуш, Долинний, Драчук, Карімулін, 2025).

Клінічний супервізоринг у контексті PBL виконує навчально-корекційну функцію, оскільки дозволяє аналізувати помилки, альтернативні стратегії та ефективність обраних рішень без загрози для клієнта. Супервізор допомагає студенту або молодому фахівцю структурувати проблему, розмежувати факти й інтерпретації, застосувати теоретичні моделі та критично оцінити власні дії. Це підсилює ключові механізми проблемно-орієнтованого навчання – критичне мислення, клінічне міркування та професійну автономію (Gonsalvez, Shafranske, McLeod, Falender, 2021; Problem Based Learning in Medical Education: Handling Objections and Sustainable Implementation, 2023).

Важливою є також рефлексивна складова супервізорингу, яка узгоджується з принципами PBL. Аналіз власних емоційних реакцій, професійних сумнівів і ціннісних установок у процесі розв'язання проблеми сприяє формуванню професійної ідентичності та відповідального ставлення до клієнта. Таким чином, супервізоринг перетворює проблемно-орієнтоване навчання з інструменту засвоєння знань на засіб особистісно-професійного розвитку. Окремого значення набуває етична функція клінічного супервізорингу. У проблемно-

орієнтованому навчанні студенти часто стикаються з моральними дилемами, межами компетентності та відповідальністю за наслідки втручання. Супервізія забезпечує інтерпретацію таких ситуацій у світлі професійних етичних стандартів, що є необхідною умовою підготовки фахівців психонормічного профілю (Best Practices: The Feasibility of Standardized Patient Assessments as a Best Practice in an Academic Training Program, 2023; Gonsalvez, Shafranske, McLeod, Falender, 2021).

Саме тому, клінічний супервізоринг є не допоміжним, а структурно необхідним компонентом проблемно-орієнтованого навчання у практикоцентрованій підготовці фахівців психонормічних професій. Він забезпечує цілісність освітнього процесу, інтеграцію теорії і практики, формування рефлексивної та етично відповідальної професійної позиції, що відповідає сучасним вимогам підготовки фахівців до роботи в умовах високої соціальної та психологічної складності.

Висновки. Таким чином, практикоцентроване навчання є ключовою умовою ефективної професійної підготовки фахівців психонормічного профілю, оскільки забезпечує цілісну інтеграцію теоретичних знань із реальними професійними ситуаціями та формує готовність до практичної діяльності в умовах підвищеної соціальної й психологічної складності. Проблемно-орієнтоване навчання доведено як ефективний педагогічний інструмент розвитку клінічного мислення, аналітичних умінь, здатності до прийняття професійних рішень і відповідальності за їх наслідки, що є особливо важливим для роботи з клієнтами в кризових і посткризових ситуаціях.

Клінічний супервізоринг виступає обов'язковим елементом практикоцентрованої підготовки, виконуючи навчальну, рефлексивну, корекційну та етичну функції, а також забезпечуючи безпечні умови для професійного становлення майбутніх і підтримки практикуючих фахівців психонормічних спеціальностей. Поєднання проблемно-орієнтованого навчання з клінічним супервізорингом сприяє формуванню професійної ідентичності, розвитку емоційної стійкості, навичок саморефлексії та профілактиці професійного вигорання, що підвищує якість надання психосоціальної допомоги. Узагальнення українського та зарубіжного (передусім американського) досвіду підтверджує доцільність інституалізації клінічного супервізорингу в освітніх програмах підготовки фахівців психонормічного профілю як

стратегічного ресурсу модернізації системи вищої освіти та підвищення професійної готовності випускників до сучасних викликів.

ЛІТЕРАТУРА

- Best Practices: The Feasibility of Standardized Patient Assessments as a Best Practice in an Academic Training Program (2023). *Psychiatric Services*, 64(3). DOI: 10.1176/appi.ps.002732012. Retrieved from: <https://surl.li/fwetun>
- Clinical Supervision: An Overview* (2025). Retrieved from: <https://surl.li/cc/dwjawa>
- Gonsalvez, C. J., Shafranske, E. P., McLeod, H. J., Falender, C. A. (2021). Competency-based standards and guidelines for psychology practice in Australia: opportunities and risks. *Clinical Psychologist*, 25(3), 244–259. DOI: 10.1080/13284207.2020.1829943. Retrieved from: <https://surl.li/nqhjad>
- Parsad, V., Divakaran, J. (2025). *Active Learning in Medical Education: A Brief Overview of its Benefits*. Retrieved from: <https://surl.li/qmhjma>
- Problem Based Learning in Medical Education: Handling Objections and Sustainable Implementation* (2023). Retrieved from: <https://surl.li/cbvccn>
- Максименко, С., Візнюк, І., Пайкуш, М., Долинний, С., Драчук, М. та Карімулін, Р. (2025). Нейропсихологічна допомога пацієнтам з травмами спинного мозку: шлях до комплексного одужання. *Медицина невідкладної допомоги*, 21(6), 612–620. Режим доступу: <https://surl.li/yncbtw> (Maksymenko, S., Vizniuk, I., Paikush, M., Dolyunnyi, S., Drachuk, M., & Karimulin, R. (2025). Neuropsychological assistance to patients with spinal cord injuries: the path to comprehensive recovery. *Emergency Medicine*, 21(6), 612–620. DOI: 10.22141/2224-0586.21.6.2025.1934. Retrieved from: <https://surl.li/yncbtw>).

SUMMARY

Dolynna Anna. A Practice-Oriented Approach in the Professional Training of Psychonomic Specialists: Problem-Based Learning and Clinical Supervision.

The article reveals the relevance of a practice-centered approach in the professional training of specialists in psychonomic fields under conditions of increasing psychological, social, and humanitarian challenges. Particular attention is given to problem-based learning (PBL) and clinical supervision as effective tools for integrating theoretical knowledge with real professional practice. The study analyzes the scientific approaches of Ukrainian and international researchers, demonstrating that the use of PBL methods and systematic supervision promotes the development of professional thinking, ethical responsibility, reflexivity, and psychological resilience in future specialists. It is emphasized that practice-centered learning ensures readiness to work in crisis and post-crisis conditions, enhances the quality of professional training, and increases the competitiveness of graduates in psychonomic specialties.

The significance of clinical supervision as a mandatory component of practice-centered training for specialists in psychonomic fields within the context of problem-based learning is substantiated. It is shown that combining the analysis of real professional cases with supervisory support ensures the effective integration of theoretical knowledge and practical experience, as well as the development of clinical thinking, professional reflection, and responsibility for decision-making. It is proven that clinical supervision performs educational-corrective, reflective, and ethical functions, creating safe conditions for the professional development of future specialists and for supporting practicing professionals. It is concluded that the integration of supervision into problem-based learning enhances the quality of professional training and

contributes to the formation of ethically responsible and resilient specialists capable of working under complex social and psychological challenges.

The significance of the practice-centered approach is emphasized as a leading condition for the effective professional training of specialists in psychonomic fields. It is demonstrated that problem-based learning fosters the development of clinical thinking, analytical skills, and the ability to make responsible professional decisions in complex situations, including crisis and post-crisis contexts. Clinical supervision is considered a mandatory component of practice-centered training, performing educational, reflective, corrective, and ethical functions and providing safe conditions for professional development and support of specialists. The synthesis of Ukrainian and international (primarily American) experience confirms the feasibility of institutionalizing clinical supervision in educational programs as a strategic resource for modernizing higher education and enhancing graduates' professional readiness to meet contemporary challenges.

Key words: *practice-centered learning; problem-based learning (PBL); clinical supervision; psychonomic professions; professional training; psychological competencies; reflexivity; ethical responsibility; psychological resilience.*